

POSTĘPOWANIE KARNE

Zajęcia trzecie

13.11.2021

POKRZYWDZONY ELEMENTY DEFINICJI

- Krąg podmiotowy
- Naruszone lub zagrożone dobro prawne
- Bezpośredniość naruszenia lub zagrożenia

POKRZYWDZONY

- Krąg pokrzywdzonych w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k. ograniczony jest zespołem znamion czynu będącego przedmiotem postępowania oraz czynów współukaranych (uchwała SN z dn. 15.09.1999 r., I KZP 26/99).
- Nie jest (...) pokrzywdzonym ten, czyje dobro, choćby było dobrem prawnie chronionym, zostało zagrożone lub naruszone przez czyn, który jest przestępstwem, ale jego ochrona nie należy do jego ustawowych znamion (tak: R.

A. Stefański [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, red. S. Zabłocki, Warszawa 2017, art. 49.).

POKRZYWDZONY - KRAŁ PODMIOTOWY

- Art. 49 k.p.k.
- Osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez **przestępstwo**;
- Pokrzywdzonym może też być niemająca osobowości prawnej instytucja państwowa lub samorządowa; inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną;
- Za pokrzywdzonego uważa się także zakład ubezpieczeń w zakresie w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia (art. 49 § 3 k.p.k.)

KAZUS

Bogdan G. spowodował wypadek drogowy, w którym on sam oraz kierująca drugim samochodem Lidia J. doznali obrażeń ciała naruszających czynności narządu ciała na okres powyżej 7 dni. Jadący wraz z Lidią J. małoletni Paweł H., wskutek wypadku doznał obrażeń, które naruszyły czynności narządu ciała na okres nieprzekraczający 7 dni.

Kto w tym układzie procesowym jest pokrzywdzonym?

DOBRO PRAWNE

- Dla przyznania statusu pokrzywdzonego konieczne jest prawidłowe rozpoznanie nie tylko ogólnego lub rodzajowego, ale **indywidualnego** przedmiotu ochrony analizowanej normy karnej (niezależnie, czy chodzi o przedmiot główny czy uboczny), przy jednoczesnym uwzględnieniu, iż dany czyn może wypełniać znamiona więcej niż jednego przepisu ustawy lub obejmować przestępstwo współukarane.
- Postanowienie SN z 25.03.2010 r., IV KK 316/09, OSNwSK 2010, nr I, poz. 645.
- Naruszenie dobra prawnego oceniać należy *in concreto*

DOBRO PRAWNE

- Pokrzywdzonym jest tylko taki podmiot, którego indywidualny interes został bezpośrednio naruszony lub zagrożony zachowaniem sprawcy (postanowienie SN z 23.09.2008 r., [I KZP 16/08](#), OSNKW 2008/10, poz. 78).

KAZUS

- Paweł K., wójt gminy W., pouczony o treści art. 233 § 1 i 6 k.k., na zasadzie art. 24h ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym, złożył oświadczenie majątkowe, w którym zataił istotne składniki swojego majątku. Wójta zawieszono w wykonywaniu czynności służbowych. Po wniesieniu przez prokuratora aktu oskarżenia, przed rozpoczęciem przewodu sądowego, wyznaczona przez Prezesa Rady Ministrów do reprezentowania gminy osoba, złożyła oświadczenie o tym, że gmina będzie działać w charakterze oskarżyciela posiłkowego ubocznego (art. 54 § 1 k.p.k.)
- Czy gmina może występować w charakterze oskarżyciela posiłkowego?

C.D. TEZY IV KK 316/09

Nie może budzić zastrzeżeń stwierdzenie, że przedmiotem ochrony art. 233 k.k., najogólniej rzecz ujmując, jest prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości w szerokim tego słowa znaczeniu, a więc także efektywne funkcjonowanie jego organów, w tym podmiotów prowadzących inne postępowania przewidziane przez ustawę. Przestępstwo to nie ma zatem zindywidualizowanego przedmiotu ochrony. Jest nim dobro ogólne, o charakterze społecznym, publicznym, przy czym szczególnego podkreślenia już w tym miejscu wymaga - co zdaje się całkiem oczywiste - że tak określonego dobra nie sposób utożsamiać z indywidualnym interesem organu sądowego lub innego organu prowadzącego postępowanie przewidziane ustawą, ani też z interesem jakiegokolwiek jednostki (podmiotu), jako składowej części ogółu.

BEZPOŚREDNIOŚĆ NARUSZENIA

Kryterium bezpośredniości naruszenia lub zagrożenia dobra prawnego danej osoby oznacza, że w relacji między czynem o konkretnych znamionach przestępstwa a naruszeniem lub zagrożeniem dobra tej osoby nie ma ogniw pośrednich, z czego wynika, że do kręgu pokrzywdzonych można zaliczyć tylko ten podmiot, którego dobro prawne zostało działaniem przestępnym naruszone wprost, a nie za pośrednictwem godzenia w inne dobro.

Postanowienie SN z 25.03.2010 r., [IV KK 316/09](#), OSNwSK 2010/I

BEZPOŚREDNIOŚĆ NARUSZENIA

Wymóg bezpośredniości naruszenia lub zagrożenia dobra prawnego sprawia, że nie są w tym znaczeniu pokrzywdzonymi osoby lub instytucje, które naprawiły szkodę wyrządzoną przez osobę trzecią i z tego tytułu mają roszczenia regresowe, z wyjątkiem zakładu ubezpieczeń.

(W. Daszkiewicz, *Pokrzywdzony przestępstwem* [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze*, Warszawa 1998/14, s. 148 i 150).

KAZUS

- Jan K. był dilerem narkotyków. Jego mieszkanie codziennie odwiedzało wielu kupców. Sąsiad Jana K., a zarazem oburzony podatnik, złożył zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa udzielania środków odurzających i substancji psychotropowych argumentując, że jako uczciwy przedsiębiorca, odprowadzający swoje podatki, czuje się pokrzywdzony działaniem Jana K., ponieważ wielu z jego "klientów", trafia na odwyk, który jest finansowany ze środków publicznych.
- Czy zawiadamiający jest w tej sprawie pokrzywdzonym?

ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ

- Nie jest pokrzywdzonym, lecz jest **uważany** za pokrzywdzonego w zakresie, w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia.
- Jego uprawnienia pokrywają się w sferze procesowej z uprawnieniami pokrzywdzonego.

INNE PODMIOTY WYKONUJĄCE PRAWA POKRZYWDZONEGO

- § 3a. W sprawach o przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, o których mowa w [art. 218-221](#) oraz w [art. 225 § 2](#) Kodeksu karnego, organy Państwowej Inspekcji Pracy **mogą wykonywać prawa pokrzywdzonego**, jeżeli w zakresie swego działania ujawniły przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania.
- § 4. W sprawach o przestępstwa, którymi wyrządzono szkodę w mieniu instytucji lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w § 2, jeżeli nie działa organ pokrzywdzonej instytucji lub jednostki organizacyjnej, **prawa pokrzywdzonego mogą wykonywać** organy kontroli państwowej, które w zakresie swojego działania ujawniły przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania.

REPREZENTACJA POKRZYWDZONEGO W PROCESIE

- Art. 51 § 1. Za pokrzywdzonego, który nie jest osobą fizyczną, czynności procesowych dokonuje organ uprawniony do działania w jego imieniu.
- § 2. Jeżeli pokrzywdzonym jest małoletni albo ubezwłasnowolniony całkowicie lub częściowo, prawa jego wykonuje przedstawiciel ustawowy albo osoba, pod której stałą pieczęć pokrzywdzony pozostaje.
- § 3. Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęć pokrzywdzony pozostaje.

ŚMIERĆ POKRZYWDZONEGO

- Art. 52 § 1. W razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia - prokurator, działając z urzędu.

KAZUS

- Do prokuratora przychodzi matka z 10-letnim synem, aby złożyć zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia na jego szkodę przestępstwa znęcania się.
- Czy matka będzie mogła reprezentować swojego syna w toku postępowania karnego?

UCHWAŁA (7) SN Z DN. 30.09.2010 R., I KZP 10/10

- Rodzic małoletniego nie może, działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, w tym także w postępowaniu z oskarżenia prywatnego, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców.
- Chodzi o zapobieganie ewentualnej kolizji interesów przedstawiciela ustawowego pokrzywdzonego i oskarżonego. SN zwraca uwagę, że w wypadku gdy jeden z rodziców dziecka występuje de facto jako przeciwnik procesowy drugiego rodzica, zachodzić musi uzasadniona obawa związana z trudnością dokonania przez niego obiektywnej oceny sytuacji, mającej przede wszystkim na względzie interes dziecka, a nie swój własny.

POSTANOWIENIE
SĄDU NAJWYŻSZEGO
Z DNIA 30 WRZEŚNIA 2015 R.
I KZP 8/15

- Zakaz reprezentacji małoletniego pokrzywdzonego przez jego rodzica jest uzasadniony nie tylko w tych postępowaniach karnych, w których drugi rodzic jest oskarżonym, ale także na etapie in rem, w którym drugi rodzic jest osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa na szkodę małoletnich dzieci.

ALE!

- Czynności prawne podejmowane przez przedstawiciela małoletniego pokrzywdzonego (dziecka) w postępowaniu karnym prowadzonym o przestępstwo z § 1 lub 1a art. 209 k.k. przeciwko rodzicowi dziecka, są czynnościami prawnymi dotyczącymi m.in. należnych dziecku od tego rodzica środków utrzymania i wychowania, w rozumieniu art. 98 § 2 pkt 2 k.r.o., zatem prawa małoletniego w tym postępowaniu może wykonywać drugi z rodziców.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 2020 r. I KZP 4/20

PROBLEM "HIPOTETYCZNEGO" POKRZYWDZONEGO

- Pokrzywdzony może w toku postępowania karnego m.in. wnosić środki zaskarżenia. Co w sytuacji, w której prokurator umorzy postępowanie przygotowawcze z uwagi na niepopelnienie czynu, a zawiadamiający, który uważa się za pokrzywdzonego, złoży zażalenie na to postanowienie?

ROLA POKRZYWDZONEGO W POSTĘPOWANIU KARNYM; PRAWA I OBOWIĄZKI POKRZYWDZONEGO

- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI z dnia 14 września 2020 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym
- <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20200001619>
- Branie udziału w czynnościach procesowych,
- Inicjowanie tych czynności
- Zaskarżanie rozstrzygnięć
- Sprzeciw w trybach konsensualnych
- Występowanie w roli oskarżyciela posiłkowego

OSKARŻYCIEL POSIŁKOWY

- Oskarżyciel posiłkowy - działa **obok** albo **zamiast** oskarżyciela publicznego w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego.
- Oskarżyciel posiłkowy **uboczny** - pokrzywdzony, który w toku postępowania sądowego występuje jako strona obok oskarżyciela publicznego (art. 53 k.p.k.)
- Oskarżyciel posiłkowy **subsydiarny** - pokrzywdzony kierujący do sądu subsydiarny akt oskarżenia w sytuacji, gdy dwukrotnie umorzono postępowanie przygotowawcze w jego sprawie na skutek złożonego przez niego zażalenia albo gdy dwukrotnie odmówiono w niej wszczęcia postępowania, a następnie po wniesieniu zażalenia do prokuratora nadrzędnego na drugie z kolei postanowienie, decyzja ta została przez niego utrzymana w mocy (art. 55 k.p.k. i 330 § 2 k.p.k.)

OSKARŻYCIEL POSIŁKOWY UBOCZNY

- Złożenie **oświadczenia**, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego na pierwszej rozprawie głównej.
- Art. 385 § 1. Przewód sądowy rozpoczyna się od zwięzłego przedstawienia przez oskarżyciela zarzutów oskarżenia.
- Cofnięcie aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego → złożenie oświadczenia w terminie 14 dni od powiadomienia go o cofnięciu (art. 54 § 2 k.p.k.)

OSKARŻYCIEL POSIŁKOWY SUBSYDIARNY

- Dwukrotne uzyskanie decyzji o umorzeniu postępowania przygotowawczego (lub o odmowie wszczęcia), a następnie utrzymanie drugiego umorzenia (odmowy wszczęcia) w mocy przez prokuratora nadrzędnego;
- Termin prekluzyjny: miesiąc od doręczenia zawiadomienia o utrzymaniu w mocy drugiego postanowienia przez prokuratora nadrzędnego;
- Przymus adwokacko-radcowski → sporządzenie i podpisanie subsydiarnego aktu oskarżenia przez profesjonalnego reprezentanta procesowego (art. 55 § 2 k.p.k.).
- Do postępowania wszczętego na skutek wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia może wstąpić w każdym czasie prokurator, który staje się oskarżycielem publicznym, a oskarżyciel posiłkowy subsydiarny staje się oskarżycielem posiłkowym ubocznym.

WYROK SN Z 10.07.2013 R., IV KK 87/I 3

- Aby zaktualizowało się uprawnienie do wniesienia zażalenia do prokuratora nadrzędnego, musi wystąpić tożsamość decyzji procesowych (dwa umorzenia lub dwie odmowy wszczęcia postępowania). Uprawnienie nie aktualizuje się natomiast, gdy po uchyleniu decyzji o odmowie, prokurator następnie wyda postanowienie o umorzeniu postępowania.

TOŻSAMOŚĆ CZYNU ZARZUCONEGO SUBSYDIARNYM AO

- Przed rozpoznaniem sprawy Sąd ma obowiązek zbadać dopuszczalność aktu oskarżenia wniesionego przez pokrzywdzonego. Winien przy tym szczegółowo skontrolować, czy zachowana jest tożsamość czynu, którego dotyczyły decyzje kończące postępowanie przygotowawcze. Kryteria tożsamości czynu wyznacza w pierwszej kolejności opis czynu co do którego dwukrotnie zapadły decyzje o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania, ponadto sąd posiłkowo winien zbadać tożsamość czynności wykonawczych sprawcy oraz przedmiot tych czynności, jak też układ podmiotowy w relacji oskarżony i pokrzywdzony

OSKARŻYCIEL PRYWATNY ART. 59 § I KPK

- pokrzywdzony, który wnosi i popiera oskarżenie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego
- Odrębny tryb postępowania: art. 485-499 k.p.k.

REPREZENTANCI STRON PROCESOWYCH

- Osoby działające za stronę i w jej imieniu na mocy odpowiedniego tytułu prawnego.
- Reprezentanci stron procesowych to:
- obrońcy,
- pełnomocnicy,
- przedstawiciele ustawowi
- Ustanowienie – w drodze czynności prawnej, zarządzenia uprawnionego organu albo z mocy prawa

OBROŃCA

- Przedstawiciel procesowy oskarżonego (podejrzanego), reprezentujący go w toku postępowania karnego i działający w jego imieniu i na jego rzecz; obrońcą może być jedynie adwokat lub radca prawny.
- Do czasu ustanowienia obrońcy przez oskarżonego pozbawionego wolności, obrońcę może ustanowić inna osoba, o czym niezwłocznie zawiadamia się oskarżonego. Upoważnienie do obrony może być udzielone na piśmie albo przez oświadczenie do protokołu organu prowadzącego postępowanie karne

OBROŃCA WIELU OSKARŻONYCH ART. 85 KPK

- obrońca może bronić kilku oskarżonych, jeżeli ich interesy nie pozostają w sprzeczności;
- Stwierdzając sprzeczność sąd wydaje postanowienie, zakreślając oskarżonym termin do ustanowienia innych obrońców. W wypadku obrony z urzędu sąd wyznacza innego obrońcę. Na postanowienie przysługuje zażalenie
- Oskarżony może mieć maksymalnie trzech obrońców. Liczba trzech obrońców, których może mieć oskarżony, dotyczy tylko obrońców z wyboru i nie odnosi się do obrońcy z urzędu.

CZYNNOŚCI OBROŃCY ART. 86 KPK

- **Obrońca może przedsięwziąć czynności procesowe jedynie na korzyść oskarżonego.** Z nakazu działania wyłącznie na korzyść wynika też potrzeba uznania za bezskuteczne czynności obrończych niekorzystnych dla oskarżonego.
- Udział obrońcy w postępowaniu nie wyłącza osobistego działania w nim oskarżonego.
- Możliwość udzielenia substytucji.

OBROŃCA

- Z wyboru - tytułem prawnym jest upoważnienie do obrony udzielone adwokatowi (radcy prawnemu) przez oskarżonego lub inną osobę
- Z urzędu - tytułem prawnym jest zarządzenie prezesa sądu (referendarza sądowego). obrońca wyznaczany jest z listy obrońców.
- Jeżeli w sytuacji określonej w art. 78 § 1 lub 1a (prawo ubogiego), art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80 (obrona obligatoryjna) oskarżony nie ma obrońcy z wyboru, prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy wyznacza mu obrońcę z urzędu.

OBRONA

- obrona obligatoryjna – oskarżony musi mieć obrońcę w sytuacjach wskazanych w ustawie (art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80);
- obrona fakultatywna – oskarżony sam podejmuje decyzję czy chce korzystać z pomocy obrońcy

OBRONA OBLIGATORYJNA

- W postępowaniu karnym oskarżony musi mieć obrońcę, jeżeli
  - nie ukończył 18 lat,
  - jest głuchy, niemy lub niewidomy,
  - zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy jego zdolność rozpoznania znaczenia czynu lub kierowania swoim postępowaniem nie była w czasie popełnienia tego czynu wyłączona lub w znacznym stopniu ograniczona,
  - zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny,
  - w postępowaniu przed sądem okręgowym, jeżeli zarzucono mu zbrodnię.
- Oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na inne okoliczności utrudniające obronę.

ZASADA PRAWA DO OBRONY ART. 6 KPK, ART. 6 UST. 3 LIT. A EKPC, KONSTYTUCJA

- **Art. 42 ust. 2 Konstytucji** Każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. Może on w szczególności wybrać obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu.
- Na istotę prawa do obrony składa się ogół uprawnień oskarżonego, umożliwiających przeciwstawianie się zarzutom oskarżenia lub zmierzających do złagodzenia odpowiedzialności karnej, realizowanych osobiście lub przy pomocy obrońcy (R.A. Stefański, *Obrona obligatoryjna w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 24)

PRAWO DO OBRONY

- Aspekt materialny - podejmowanie przez jakąkolwiek osobę wszelkich czynności procesowych w celu ochrony interesów oskarżonego w procesie,
- Aspekt formalny – prawo do ustanowienia obrońcy.

PRAWO DO OBRONY

Z prawem do obrony w znaczeniu materialnym sprzężone są takie uprawnienia o charakterze ogólnym jak: prawo do swobody wyboru środków i sposobów obrony, prawo do znajomości stawianych zarzutów, prawo do odpowiedniego czasu i możliwości przygotowania obrony, prawo do obrony osobistej, prawo do bezpłatnej pomocy tłumacza, prawo do swobody wypowiedzi, a w tym: prawo do składania wyjaśnień, prawo do odmowy składania wyjaśnień, wolność od samooskarżania (*nemo se ipsum accusare tenetur, nemo se ipsum prodere tenetur*), prawo dostępu do materiału dowodowego, prawo do inicjatywy dowodowej, prawo do udziału w czynnościach dowodowych, prawo do zaskarżania rozstrzygnięć procesowych i czynności organów procesowych.

J. Kosonoga [w:] *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017, art. 6.

PRAWO DO OBRONY

- *Nemo se ipsum accusare tenetur* (art. 74 § 1 kpk)

Oskarżony nie ma obowiązku dowodzenia swej niewinności ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść

- ALE § 2
- Oskarżony jest jednak obowiązany poddać się (...)
- Oraz porównaj art. 258 § 1 kpk

WYJAŚNIENIA OSKARŻONEGO (PODEJRZANEGO)

- Zob. art. 233 k.k. i art. 175 § 1 k.p.k.
- Kwestia granic prawa do obrony oraz "prawa do kłamstwa".

OSOBA PODEJRZANA A PRAWO DO OBRONY

- Art. 183 § 1 kpk
- Świadek może uchylić się od odpowiedzi na pytanie, jeżeli udzielenie odpowiedzi mogłoby narazić jego lub osobę dla niego najbliższą na odpowiedzialność za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

PEŁNOMOCNIK ART. 87 KPK

- § 1. Strona inna niż oskarżony może ustanowić pełnomocnika.
- § 2. Osoba niebędąca stroną może ustanowić pełnomocnika, jeżeli wymagają tego jej interesy w toczącym się postępowaniu.
- § 3. Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, może odmówić dopuszczenia do udziału w postępowaniu pełnomocnika, o którym mowa w § 2, jeżeli uzna, że nie wymaga tego obrona interesów osoby niebędącej stroną.

OBROŃCA A PEŁNOMOCNIK

- Pełnomocnik i obrońca mają różną pozycję procesową.
- Zaniedbania obrońcy nie mogą negatywnie oddziaływać na oskarżonego. Natomiast strona inna niż oskarżony ponosi ujemne konsekwencje nierzetelnego zachowania pełnomocnika.

PRZEDSTAWICIEL USTAWOWY

- Osoby reprezentujące z mocy ustawy pokrzywdzonych małoletnich albo ubezwłasnowolnionych całkowicie lub częściowo
- przedstawicielami ustawowymi są rodzice (art. 98 § 1 k.r.o.), opiekun faktyczny (art. 51 § 2 k.p.k.), opiekun prawny wyznaczony przez sąd opiekuńczy (art. 145 i n. k.r.o.)
- Jeżeli pokrzywdzonym jest osoba nieporadna, w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia, jego prawa może wykonywać osoba, pod której pieczęą pokrzywdzony pozostaje
- Art. 76 k.p.k. Jeżeli oskarżony jest nieletni lub ubezwłasnowolniony, jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęą oskarżony pozostaje, może podejmować na jego korzyść wszelkie czynności procesowe, a przede wszystkim wnosić środki zaskarżenia, składać wnioski oraz ustanowić obrońcę.

RZECZNICY INTERESU SPOŁECZNEGO

- osoba niezależna od stron procesowych, działająca na rzecz interesu społecznego
- Rzecznik Praw Obywatelskich
- Rzecznik Praw Dziecka
- Przedstawiciel organizacji społecznej- art. 90 k.p.k.

OSOBOWE ŹRÓDŁA DOWODOWE

- oskarżony (podejrzany) – wyjaśnienia
- świadek - zeznania
- biegły - opinia (także ustnie)
- osoba poddana badaniom lub oględzinom (oskarżony, podejrzany, osoba podejrzana, pokrzywdzony, świadek)
- zawodowy kurator sądowy – wywiad środowiskowy

POMOCNICY ORGANÓW PROCESOWYCH

- specjaliści
- Protokolanci, stenografowie
- Tłumacze
- konwojenci

PODMIOT ZOBOWIĄZANY Z ART. 91A KPK

- osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, której odrębne przepisy przyznają osobowość prawną, która **w związku z popełnieniem czynu zabronionego**, uzyskała korzyść majątkową lub świadczenie określone w art. 405-407 (bezpodstawne wzbogacenie), art. 410 (nienależne świadczenie) i art. 412 (świadczenie - czyn zabroniony lub cel niegodziwy) Kodeksu cywilnego od Skarbu Państwa, jednostki samorządowej, państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej, podmiotu, dla którego organ samorządu jest organem założycielskim, lub spółki prawa handlowego z większościowym udziałem Skarbu Państwa lub jednostki samorządowej, na wniosek prokuratora sąd, stosując przepisy prawa cywilnego, **zobowiązuje tę osobę lub jednostkę do zwrotu korzyści albo jej równowartości uprawnionemu podmiotowi lub orzeka przepadek świadczenia albo jego równowartości na rzecz Skarbu Państwa**
- Nie jest stroną
- Podmiot zobowiązany określony w § 1 jest przesłuchiwany w postępowaniu karnym w charakterze świadka. Może jednak odmówić zeznań. Może m.in. ustanowić pełnomocnika. Przysługuje mu inicjatywa dowodowa. Może wnieść apelację.

WŁAŚCICIEL PRZEDSIĘBIORSTWA ZAGROŻONEGO PRZEPADKIEM (ART. 91 B KPK)

- Właścicielowi przedsiębiorstwa zagrożonego przeпадkiem, o którym mowa w [art. 44a § 2](#) Kodeksu karnego, przysługują prawa strony w zakresie czynności procesowych odnoszących się do tego środka.
- Art. 44 § 2 k.k. przewiduje możliwość orzeczenia przeпадku niestanowiącego własności sprawcy przedsiębiorstwa osoby fizycznej albo jego równowartości w razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości, jeżeli przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści, a jego właściciel chciał, aby przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści, albo przewidując taką możliwość, na to się godził

KUMULACJA RÓL PROCESOWYCH

- kumulacja w jednej osobie kilku kategorii uczestników procesu / zmiana roli procesowej w zależności od stadium postępowania
- Niektórzy uczestnicy procesu mogą:
- zmieniać swe role w zależności od stadium, w którym działają, np. prokurator jest organem postępowania przygotowawczego, a w postępowaniu sądowym jest stroną,
- kumulować w swojej osobie, w zależności od konkretnego układu procesowego, kilka kategorii uczestników procesu (spełniać kilka ról procesowych), np. pokrzywdzony może być w postępowaniu przed sądem jednocześnie oskarżycielem posiłkowym i świadkiem

KUMULACJA RÓL PROCESOWYCH NIEDOPUSZCZALNOŚĆ

- Organ procesowy nie może spełniać żadnej innej roli poza tą jedyną – organu. Nie może więc sędzia, ławnik, prokurator pełnić dodatkowej drugiej roli, np. świadka, biegłego
- Sprzeczność ról uczestników procesu uniemożliwia łączenie ich przez jedną osobę (jedna i ta sama osoba nie może pełnić ról przeciwstawnych). Nie można np. być równocześnie w tym samym procesie obrońcą oskarżonego i pełnomocnikiem oskarżyciela posiłkowego
- Pokrzywdzony i oskarżony - zob. Art. 50 kpk. Oskarżony nie może odgrywać roli oskarżyciela posiłkowego zwykłego (art. 54 § 1) lub subsydiarnego (art. 55 § 1). Wyjątkiem od tej zasady jest instytucja oskarżenia wzajemnego w spraw o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego (art 497 i 498 kpk)

KAZUS

- A, B, i C zostali oskarżeni o udział w bójce (art. 158 § 1 k.k.). Każdy z nich doznał obrażeń, o których mowa w art. 157 § 1 k.k.

- Uczestnikowi bójki w postępowaniu karnym przypada status oskarżonego (podejrzanego), a nie pokrzywdzonego. Skoro nie może być pokrzywdzonym, to nie może realizować praw przysługujących temu podmiotowi w procesie karnym, chociażby postępowanie przeciwko niemu zostało wyłączone do odrębnego postępowania, a przeciwko pozostałym uczestnikom bójki toczyło się nadal i w którym to postępowaniu występowałby w charakterze świadka. Nie jest możliwe, by ta sama osoba była sprawcą przestępstwa, a jednocześnie pokrzywdzonym ze względu na naruszenie lub zagrożenie jej dobra chronionego prawem przez to przestępstwo, którego jest sprawcą lub współsprawcą, nawet w sytuacji, gdy w rzeczywistości poniosła określony uszczerbek. Trzeba bowiem przyjąć, że wspólnym działaniem z innymi osobami naruszyła własne dobro lub mu zagroziła, czyli została pokrzywdzona własnym czynem (R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2006 rok*, WPP 2007/2, s. 94).